

**Nina Barszczewska**

Uniwersytet Warszawski, Polska

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0483-0549>

e-mail: [nbarszcz@uw.edu.pl](mailto:nbarszcz@uw.edu.pl)

**Mirosław Jankowiak. 2025. *Běloruská nářečí v Lotyšsku jako příklad lexikálního dědictví balto-slovanského pomezí = Gwary białoruskie na Łotwie jako przykład leksykalnego dziedzictwa pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Praha: Slovanský ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. 351 s.**

Przenikanie się kilku (wielu) kultur i języków na pograniczach etnicznych od stuleci wywołuje zainteresowanie badaczy. Procesy konwergencyjne obserwowane na pograniczach bałtycko-słowiańskich zarówno są opisywane pod kątem rozwoju historycznego narodów tworzących owo pogranicze, ich tożsamości, kultury i języka, jak i znajdują swoje odbicie w pracach ujmujących dany problem z pozycji synchronicznych. Podejście kompleksowe uwzględniające nie tylko obecny stan pogranicza, lecz także uwarunkowania historyczne pozwala na pełniejsze ukazanie zjawisk kulturowo-językowych oraz lepsze zrozumienie ich przyczyn.

Jednym z takich badaczy pograniczy bałtycko-słowiańskich, zarówno litewsko-słowiańskiego, jak i łotewsko-słowiańskiego jest dr hab. Mirosław Jankowiak, mający wykształcenie lingwistyczno-historyczne, co niewątpliwie ułatwia mu całościowy ogląd procesów zachodzących na tych pograniczach. Ten wytrawny badacz ma bardzo bogaty dorobek naukowy, dotyczący wspomnianych pograniczy (monografie: *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie krasławskim. Studium socjolingwistyczne* [Jankowiak 2009] i przekład na język białoruski *Беларускія гаворкі ў Краслаўскім раёне Латвіі. Сацыялінгвістычнае даследаванне* [Jankovjak 2012], *Současná běloruská nářečí v Lotyšsku. Charakteristika. Výběr textů* [Jankowiak 2018], we współautorstwie z Kiryłem Kascianem *In the Shadow of Others. Belarusian-Latvian Relations from the Past to Nowadays* [Jankowiak, Kascian (red.) 2022], *Lexikum běloruských nářečí v Litvě. Jazykové dědictví balto-slovanského pomezí*)

[Jankowiak 2022], w którego problematykę wpisuje się recenzowana monografia. Oprócz wymienionych pozycji książkowych M. Jankowiak ma w swoim dorobku ponad 100 artykułów, z czego niemal połowa dotyczy pogranicza białorusko-łotewskiego, co plasuje Autora w ścisłym gronie badaczy tego pogranicza.

Recenzowana monografia, poświęcona leksyce, jest naturalną kontynuacją wcześniejszych badań M. Jankowiaka i jest szczególnie cenna w związku z obserwowanym zanikaniem wiejskiej odmiany języka białoruskiego na Łotwie spowodowanym naturalnymi procesami demograficznymi – odchodzeniem pokolenia posługującego się gwarą białorską. Chcąc ukazać specyfikę analizowanego regionu oraz dokonać szeregu odniesień do całego pogranicza białorusko-bałtyckiego wraz z ujęciem aspektów arealnych i czasowych, Autor skonstruował monografię o leksyce gwar białoruskich na Łotwie pt. *Белорускія нарэчці ў Латышску як прыклад лекікалінага дэдыкціва балто-славянскага пазначы* = *Gwary białoruskie na Łotwie jako przykład leksykalnego dziedzictwa pogranicza bałtycko-słowiańskiego* [Jankowiak 2025] według schematu podobnego do książki o leksyce gwar białoruskich na Litwie *Lexikum běloruských nářečí v Litvě. Jazykové dědictví balto-slovanského pomezí* = *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* [Jankowiak 2022].

W swojej pracy M. Jankowiak przeanalizował leksykę gwar białoruskich funkcjonujących na obszarze południowo-wschodniej Łotwy w kilku aspektach: arealnym, tematycznym i historycznym. Omawiany obszar „został ukształtowany przez osadnictwo bałtofińskie, bałtyckie, a następnie niemieckie, polskie i wschodniosłowiańskie. Poszczególne etnosy pozostawiły po sobie znaczący wkład w mowę lokalnej ludności” [Jankowiak 2025: 22].

Leksemy różnego pochodzenia (białoruskiego, rosyjskiego, polskiego, bałtyckiego) zapożyczane były w różnych okresach historycznych, mają różny areal, jak też stopień adaptacji do białoruszczyzny. Zauważalny jest nie tylko wysoki poziom idiolektalności, lecz także bogactwo synonimiczne. Obszary występowania poszczególnych leksemów wskazują na chronologię zapożyczeń, przynależność gwarową, natomiast opis słownictwa w podziale na kręgi tematyczne może świadczyć o zakresie „wpływów języków i dialektów wchodzących w kontakt z białoruszczyzną z punktu widzenia domen tematycznych” [Jankowiak 2025: 23].

Główne cele monografii Autor zdefiniował w następujący sposób:

1. potwierdzenie funkcjonowania wybranych leksemów na terytorium Łotwy oraz określenie strefy ich występowania, 2. pokazanie, które z grup gwarowych oraz języków (dialektów) sąsiednich wywarły największy wpływ na ukształtowanie białoruskich gwar na Łotwie; 3. opisanie procesów konwergencyjnych w warunkach pograniczności, 4. tematyczne i arealne ukazanie lokalnej leksyki

gwarowej wraz z zapożyczeniami; 5. porównanie wyników badań z wynikami zamieszczonymi w siostrzanej monografii o leksyce gwar białoruskich na Litwie [Jankowiak 2025: 23].

Wykorzystana w recenzowanej pracy baza materiałowa składa się z dwóch części: pierwszą stanowią nagrania własne, zebrane przez autora w trakcie badań terenowych (174 godziny z ponad 300 godzin wywiadów), natomiast drugą – *Słownik gwar białoruskich północno-zachodniej Białorusi i jej pogranicza* (2955 stron) [Mackevič (red.) 1979–1986]. Rozmowy przeprowadzono z najstarszym pokoleniem respondentów, ponieważ tylko w ich przypadku można mówić o funkcjonowaniu gwary białoruskiej, natomiast osoby młodsze posługują się już językiem rosyjskim z elementami białoruskimi.

Tak obszernie zaprezentowany materiał egzemplifikacyjny jest istotnym walorem rozprawy. Jest on analizowany z wykorzystaniem kilku metod: metody opisu lingwistycznego, elementów statystyki i badań ilościowych oraz metody leksykograficznego opracowania słownictwa gwarowego. Autor szeroko cytuje literaturę naukową, dzięki czemu recenzowana praca znakomicie wpisuje się w coraz bogatszą literaturę dotyczącą pogranicza białorusko-łotewskiego.

Niezwykle cenne jest zawarcie w jednej monografii kilku aspektów badań: dokładnej charakterystyki materiału i terenu badawczego; zasad klasyfikacji leksyki gwarowej; historyczno-społecznych uwarunkowań funkcjonowania na Łotwie gwar białoruskich, dawnych dialektów bałtofińskich, gwar łotewskich i łątgalskich, języka rosyjskiego i gwar rosyjskich oraz języka polskiego i polszczyzny północno-kresowej; zasad klasyfikacji leksyki białoruskiej ze względu na jej pochodzenie i przynależność dialektalną oraz występowanie w poszczególnych strefach dialektalnych ze szczególnym zwróceniem uwagi na leksykę typową dla gwar białoruskich na Łotwie i strefy pogranicznej; klasyfikacji zapożyczeń z uwzględnieniem procesu ich etymologizacji; analizy funkcjonowania leksyki na pograniczach w warunkach wielojęzyczności i wielokulturowości; zaprezentowania całości omawianej leksyki w postaci słownika.

Przyjęte w monografii założenia badawcze wpłynęły na jej kształt. Rozprawa składa się z dwóch części: część pierwsza pt. *Leksyka gwar białoruskich na Łotwie* (s. 19–115) zawiera dokładny opis badanych problemów, podstawowe pojęcia i terminy z zakresu badań dialektologicznych, zarys historyczny eksplorowanego obszaru ze szczególnym uwzględnieniem jego wielojęzyczności oraz charakterystykę socjolingwistyczną i gwarową, natomiast część druga to *Słownik* (s. 117–243) zawierający białoruską leksykę gwarową oraz zapożyczenia z języków sąsiednich.

W części pierwszej autor szczegółowo przedstawił cel i metody badań oraz ich stan, scharakteryzował zebrany materiał i źródła oraz omówił terminy

stosowane w pracy. W opisie uwarunkowań społeczno-historycznych zwrócił uwagę na fakt ukształtowania badanego terenu przez dialekty bałtofińskie, bałtyckie, wschodniosłowiańskie, języki: niemiecki, polski, rosyjski i w ostatnich latach ponownie łotewski, a także omówił kontakty ludów bałtyckich z gwarami wschodniosłowiańskimi. Główną uwagę skupił na białoruskiej leksyce gwarowej i zapożyczeniach.

Leksykę gwarową M. Jankowiak scharakteryzował, uwzględniając podział na grupy gwarowe oraz kręgi tematyczne. „Zgodnie z tradycyjnym podziałem przyjętym przez dialektologów białoruskich, wszystkie gwary białoruskie funkcjonujące na Łotwie stanowią naturalne przedłużenie północno-wschodniego dialektu języka białoruskiego” [Jankowiak 2025: 62], w którym wyodrębniana jest północna grupa gwar granicząca z południowo-wschodnią Łotwą, co oznacza – jak słusznie zauważa autor – że:

narzecza białoruskie na Łotwie są przedłużeniem tej grupy. Po stronie białoruskiej obejmują swym zasięgiem spory obszar na północy kraju, a południową granicę dialektologowie wyznaczyli mniej więcej po linii: Łożna – Lepel – Doksyce – Miadzioł – Postawy. (...) Badania lingwistów pokazują, że arealnie obejmują nie tylko obszar północnej Białorusi, ale również przylegające do Białorusi ziemie Federacji Rosyjskiej (północna Smoleńszczyzna oraz południowe ziemie obwodu pskowskiego), litewskie (rejon ygnaliński i święciański), a także łotewskie (Łatgalia) [Jankowiak 2025: 63].

Badacz zwrócił uwagę również na Witebszczyznę nie ze względu na wydzielanie witebskiej podgrupy z grupy północnej, lecz na wspólną historię, ponieważ „ziemie Łatgalii tworzyły jeden obszar administracyjny, wchodząc w skład guberni witebskiej Imperium Rosyjskiego przez dziesiątki lat (1802–1924)” [Jankowiak 2025: 64]. Z Łotwą graniczy też połocka grupa gwar, której wpływ – jak pokazuje liczba wyekscerpowanych leksemów – jest jednak mniej istotny.

Przy klasyfikacji zapożyczeń M. Jankowiak zwrócił uwagę na proces ich etymologizacji oraz na pośrednictwo sąsiednich języków w przenikaniu obcych wyrazów do gwar białoruskich. Autor skupił się „głównie na zapożyczeniach z języków będących bezpośrednimi dawcami, tj. z bałtyckich (litewski, łotewski), polskiego oraz rosyjskiego. W ramach tych języków słownictwo zostało ułożone według kręgów tematycznych, analogicznie jak przy opisie leksyki gwarowej” [Jankowiak 2025: 69]. Trudności niejednokrotnie nastrocza rozdzielenie zapożyczeń i leksyki substratowej spowodowane koegzystowaniem na wspólnym areale kilku języków (szczególnie słowiańskich) przez kilkaset lat.

Istotne miejsce w publikacji zajmują strefy dialektalne jako przykład kontaktów językowych, ponieważ badany obszar jest miejscem krzyżowania się trzech stref dialektalnych: północno-zachodniej (wpływy bałtyckie),

zachodniej (wpływy polskie) oraz wschodniej (wpływy rosyjskie). Kształtowanie się północno-zachodniej strefy „i jej typowych cech wynika z kilku historycznych etapów – bałtyzmy to zapożyczenia najdawniejsze, z kolei polonizmy i rusycyzmy są o wiele młodsze” [Jankowiak 2025: 76]. Zachodnia strefa dialektalna „ukazuje szereg uwarunkowań historycznych, jak procesy osadnicze Polaków, procesy polonizacyjne miejscowej ludności, poczynając od czasów średniowiecza (Grodzieńszczyzna), poprzez czasy Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej po unii lubelskiej, do okresu międzywojennego” [Jankowiak 2025: 77]. Z kolei „zasięg występowania wschodniej strefy dialektalnej pokrywa się w przybliżeniu z granicą pomiędzy Polską a Związkiem Sowieckim okresu międzywojennego, kiedy ziemie białoruskie były podzielone pomiędzy te dwa państwa” [Jankowiak 2025: 79]. Strefy dialektalne w dialektologii białoruskiej zostały opisane pod koniec lat 60. XX w., a obecnie nie są analizowane szczegółowo ze względu na brak bogatego materiału gwarowego zebranego w krajach sąsiednich oraz brak badań historycznych prowadzonych w aspekcie arealnym, więc tym bardziej recenzowana monografia zyskuje na znaczeniu, ponieważ w znacznym stopniu wypełnia powstałą lukę, ukazując obecność badanych leksemów w strefach dialektalnych.

Charakteryzując zapożyczenia, autor bardzo dokładnie omówił cechy, kręgi tematyczne oraz sposób zaklasyfikowania leksemów jako rusycyzmy (s. 80–89), polonizmy (s. 89–96), zapożyczenia z języków bałtofińskich (s. 96–97), bałtyzmy ogólne i lituanizmy (s. 97–104), lettyzmy (s. 104–108), łatgalizmy (s. 109).

Niezwykle interesujący jest rozdział traktujący o funkcjonowaniu leksyki na pograniczach w warunkach wielojęzyczności i wielokulturowości (s. 111–115), w którym autor wyjaśnia wpływ czynników zarówno wewnętrzny językowych, jak i ekstralingwistycznych na dzisiejszy stan gwar białoruskich na Łotwie. Obecność różnych grup etnicznych i narodów, nakładanie się kilku arealów dialektalnych o różnej genezie powstania i chronologii, zmiany granic administracyjnych i państwowych – wszystkie te czynniki mają wpływ na bogatą synonimię leksykalną, idiolektalność, różny stopień adaptacji zapożyczeń. Autor pesymistycznie widzi szansę na zachowanie gwar białoruskich na obszarze południowo-wschodniej Łotwy.

Żywotność gwary jest bardzo ograniczona z wielu powodów. Składa się na to szereg czynników, tak wewnętrzny językowych, jak też zewnętrzny językowych. Gwarą białoruską posługuje się tam niewielka grupa ludności, którą obecnie można szacować zaledwie na kilkadziesiąt osób. Są to respondenci urodzeni w latach 20., 30. i częściowo 40. XX w. Wraz z ich odejściem zaniknie i lokalna białoruszczyzna [Jankowiak 2025: 113].

Niezwykle cenne jest też porównanie gwar białoruskich na Łotwie i na Litwie, wskazanie na istniejące podobieństwa i różnice między obydwooma arealami.

Bardzo istotne znaczenie ma zamieszczony w części II pracy *Słownik* (s. 117–243) obejmujący leksykę białoruską z różnych sfer życia i uwzględniający zapożyczenia. W *Słowniku* autor zastosował podział na kręgi tematyczne (meteorologia, ukształtowanie terenu, czas; świat roślin; świat zwierząt; gospodarka wiejska; człowiek; warunki życia; kultura ludowa i duchowa; państwo, gospodarka, edukacja, administracja, miasto; pozostała leksyka) oraz zasięg terytorialny występowania poszczególnych leksemów (obszar Łotwy, dialekt północno-wschodni, grupa północna, Witebszczyzna, połocka grupa gwar, północno-zachodnia strefa dialektalna, zachodnia strefa dialektalna, wschodnia strefa dialektalna).

Dodatkowym walorem rozprawy są tabele i diagramy prezentujące dane statystyczne, skład narodowościowy mieszkańców Łotwy oraz mapy ukazujące zasięg terytorialny dialektów białoruskich, grup gwarowych i stref dialektalnych oraz teren objęty badaniami.

Praca wzbogacona została o Aneks (s. 245–297) zawierający kilka spisów: informatorów, przebadanych miejscowości, skrótów, kręgów tematycznych oraz alfabetyczny wykaz leksemów. Niezwykle bogata jest różnorodna (polsko-, litewsko-, łotewsko-, białorusko-, rosyjsko-, anglojęzyczna) literatura (s. 299–314) obejmująca prace z dziedziny dialektologii, etnografii i historii badanego terenu, opisująca genezę stosunków narodowościowych oraz kulturowo-językowych.

Przy określaniu geograficznej przynależności leksemu do opisywanych grup M. Jankowiak zauważył, że pomija słownictwo charakterystyczne dla białoruskiego języka literackiego, ale z pewnymi wyjątkami (szkoda, że te wyjątki nie zostały określone), leksykę ogólną typową dla większości gwar białoruskich na terytorium Republiki Białorusi oraz taką, którą trudno jest nawet w przybliżeniu arealnie odnieść do analizowanych maszywów gwarowych. Podkreślił też, że przypisanie konkretnych wyrazów do arealów zostało oparte o istniejące w danym momencie opublikowane teksty i jest świadom tego, że kolejne ekspedycje dialektologiczne mogą potwierdzić występowanie danego leksemu także na innym obszarze, ponieważ w dobie powszechnego dostępu do mediów i edukacji oraz swobodnego przemieszczania się ludności nie można takiej sytuacji wykluczyć [Jankowiak 2025: 43]. Nie zawsze można też jednoznacznie stwierdzić, że jakiś leksem występuje tylko i wyłącznie w danej strefie dialektalnej ze względu na jego brak w słowniku czy atlasie opisującym inne strefy, ponieważ często pozostaje to w sprzeczności z zakresem jego użycia w utworach literackich.

Omawiając przynależność arealną poszczególnych leksemów Autor posłużył się bogatym dorobkiem leksykograficznym: *Dialektologicznym atlasem języka białoruskiego* [Avanesaŭ, Atraxovič, Mackevič (red.) 1963], *Leksykalnym atlasem białoruskich gwar ludowych* [Mackevič (red.) 1993–1998], atlasem *Lingwistyczna geografia i ugrupowanie gwar białoruskich* [Avanesaŭ, Atraxovič, Mackevič (red.) 1968–1969], słownikami tematycznymi: *Świat zwierząt* [Kuncëvič, Kryvicki (red.) 1999], *Świat roślin* [Kuncëvič, Kryvicki (red.) 2001], *Człowiek* [Kuncëvič, Kryvicki (red.) 2006], *Gospodarka wiejska* [Kuncëvič, Kurcova (red.) 2010], *Flisactwo* [Kurcova (red.) 2019], białoruskimi słownikami gwarowymi: *Witebski słownik gwarowy* [Kas’pjarovič 2011 (preprint z 1927)], *Mowa Siennienszczyzny* [Kurcova, Kuncëvič (red.) 2015], *Połockie diamenty* [Kurcova (red.) 2016], *Regionalny słownik Witebszczyzny* [Zlobin (red.) 2012–2014], *Słownik gwar białoruskich północno-zachodniej Białorusi i jej pogranicza* [Mackevič (red.) 1979–1986] oraz narodowym korpusem języka białoruskiego [Belaruski N-Korpus] [Jankowiak 2025: 43]. Wśród tego bardzo bogatego wykazu prac leksykograficznych zabrakło fundamentalnej pracy, a mianowicie 5-tomowego *Objaśniającego słownika języka białoruskiego* [Atraxovič (red.) 1977–1984], wnoszącego do języka ogólnego liczne leksemy regionalne, chociaż w innych częściach pracy autor wielokrotnie odwołuje się do tego słownika.

Reasumując, należy stwierdzić, że bardzo istotnym walorem monografii jest szeroko zakrojony i obszernie zaprezentowany materiał egzemplifikacyjny oraz problemowy układ pracy i sposób ujęcia pełnej leksykalnej złożoności badanego pogranicza, bogactwa kulturowego oraz różnorodności etymologicznej prezentowanego materiału. Dodatkową wartością książki jest sposób prezentacji zebranego materiału z ukazaniem pól znaczeniowych analizowanych leksemów oraz ich zakresu geograficznego. Autor swobodnie porusza się po tym częściowo zbadanym, lecz jakże trudnym i skomplikowanym pod względem narodowościowo-językowym terenie, wywiązując się bez zastrzeżeń z podjętych obowiązków i zadań badawczych. Dokładne omówienie specyfiki badanego pogranicza bałtycko-słowiańskiego, kompleksowe ujęcie tematu dziedzictwa językowego kilku narodów, szczegółowe przedstawienie zasobu leksykalnego mieszkańców badanego terenu z uwzględnieniem specyfiki gwar białoruskich oraz wpływów języków sąsiednich: rosyjskiego, polskiego i litewskiego – to niewątpliwe atuty omawianej książki. Recenzowana praca jest cenna zarówno pod względem naukowym – uzupełnia wiedzę o pograniczach Białorusi, jak i edukacyjnym – może służyć pomocą studentom w zdobywaniu wiedzy z zakresu dialektologii białoruskiej i zagadnień pograniczy językowych.

## References

- Atraxovič Kandrat (Krapiva Kandrat) (rèd.). 1977–1984. *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy*. T. 1–5, Minsk: Akadèmija navuk BSSR [Атраховіч Кандрат (Крапіва) (рэд.). 1977–1984. *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Т. 1–5, Мінск: Акадэмія навук БССР].
- Avanesaŭ Ruben, Atraxovič Kandrat (Krapiva Kandrat), Mackevič Juzèfa (rèd.). 1963. *Dyjalektalahičny atlas belaruskaj movy*. Minsk: Vydavectva Akadèmii navuk BSSR [Аванесаў Рубен, Атраховіч Кандрат (Крапіва Кандрат), Мацкевіч Юзэфа (рэд.). 1963. *Дыялекталагічны атлас беларускай мовы*]. Мінск: Выдавецтва Акадэміі навук БССР].
- Avanesaŭ Ruben, Atraxovič Kandrat (Krapiva Kandrat), Mackevič Juzèfa (rèd.). 1968–1969. *Linhvistyčnaja heahrafija i hrupojka belaruskix havorak*. Minsk: Navuka i tэхnika [Аванесаў Рубен, Атраховіч Кандрат (Крапіва), Мацкевіч Юзэфа (рэд.). 1968–1969. *Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак*. Мінск: Навука і тэхніка].
- Belaruski N-Korpus [Беларускі N-Корпус] [online] <https://bnkorporus.info/index.html> [11.09.2025].
- Jankowiak Mirosław. 2009. *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie krasińskim. Studium socjolingwistyczne*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.
- Jankovjak Miraslaŭ. 2012. *Belaruskija havorki ŭ Kraslaŭskim raëne Latvii. Sacyjalinhvistyčnae das'ledavan'ne*. Belastok-Vil'nja: Belaruskae historyčnae tavarystva. Instytut belaruskaj movy [Янковяк Міраслаў. 2012. *Беларускія гаворкі ў Краслаўскім раёне Латвіі. Сацыялінгвістычнае дасьледаваньне*. Беласток-Вільня: Беларускае гістарычнае таварыства. Інстытут беларусістыкі].
- Jankowiak Mirosław. 2018. *Současná běloruská nářečí v Lotyšsku. Charakteristika, Výběr textů = Współczesne gwary białoruskie na Łotwie. Charakterystyka. Wybór tekstów*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. v.v.i.
- Jankowiak Mirosław, Kascian Kiryl (eds.). 2022. *In the Shadow of Others. Belarusian-Latvian Relations from the Past to Nowadays*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. v.v.i.
- Jankowiak Mirosław. 2022. *Lexikum běloruských nářečí v Litvě. Jazykové dědictví balto-slovanského pomezí = Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. v.v.i.
- Jankowiak Mirosław. 2025. *Běloruská nářečí v Lotyšsku jako příklad lexikálního dědictví balto-slovanského pomezí = Gwary białoruskie na Łotwie jako przykład leksykalnego dziedzictwa pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. v.v.i.
- Kas'piarovič Mikalaj. 2011 [preprint z 1927]. *Vicebski kraëvy sloŭnik*, Minsk: Instytut Belaruskaj Kul'tury [Касьпяровіч Мікалай. 2011 [preprint z 1927]. *Віцебскі краёвы слоўнік*, Мінск: Інстытут Беларускай Культуры].
- Kuncëvič Ljuboŭ, Kryvicki Aljaksandr (rèd.). 1999. *Žyvėl'ny svet. Tèmatyčny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Кунцэвіч Любоў, Крывіцкі Аляксандр (рэд.). 1999. *Жывёльны свет. Тэматычны слоўнік*. Мінск: Беларуская навука].
- Kuncëvič Ljuboŭ, Kryvicki Aljaksandr (rèd.). 2001. *Raslinny svet. Tèmatyčny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Кунцэвіч Любоў, Крывіцкі Аляксандр (рэд.). 2001. *Раслінны свет. Тэматычны слоўнік*. Мінск: Беларуская навука].
- Kuncëvič Ljuboŭ, Kryvicki Aljaksandr (rèd.). 2006. *Čalavek. Tèmatyčny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Кунцэвіч Любоў, Крывіцкі Аляксандр (рэд.). 2006. *Чалавек. Тэматычны слоўнік*, Мінск: Беларуская навука].
- Kuncëvič Ljuboŭ, Kurcova Veranika (rèd.). 2010. *Sel'skaja haspadarka. Tèmatyčny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Кунцэвіч Любоў, Курцова Вераніка (рэд.). 2010. *Сельская гаспадарка. Тэматычны слоўнік*. Мінск: Беларуская навука].

- Kurcova Veranika (rèd.). 2016. *Polackija dyjamenty. Dyjalektny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Курцова Вераніка (рэд.). 2016. *Полацкія дыяменты. Дыялектны слоўнік*. Мінск: Беларуская навука].
- Kurcova Veranika (rèd.). 2019. *Plytnictva. Tèmatyčny sloŭnik*. Minsk: Belaruskaja navuka [Курцова Вераніка (рэд.). 2019. *Плытніцтва. Тэматычны слоўнік*. Мінск: Беларуская навука].
- Kurcova Veranika, Kuncèvič Ljuboi (rèd.). 2015. *Mova Sennensščyny. Dyjalektny sloŭnik: u 2 t.* Minsk: Belaruskaja navuka [Курцова Вераніка, Кунцэвіч Любоў (рэд.). 2015. *Мова Сенненшчыны. Дыялектны слоўнік: у 2 т.* Мінск: Беларуская навука].
- Mackevič Juzèfa (rèd.). 1979–1986. *Sloŭnik belaruskix havorak rajnočna-zachodnjaj Belarusi i jae pahraničča: u 5 t.* Minsk: Navuka i tèhnika [Мацкевіч Юзэфа (рэд.). *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т.* Мінск: Навука і тэхніка].
- Mackevič Juzèfa (rèd.). 1993–1998. *Leksičny atlas belaruskix narodnyx havorak*. T. I–V. Minsk: Akadèmiya navuk Belarusi [Мацкевіч Юзэфа (рэд.). 1993–1998. *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак*. Т. I–V. Мінск: Акадэмія навук Беларусі].
- Zlobin Lidzija (rèd.). 2012–2014. *Rèhijanal'ny sloŭnik Vicebščyny: u 2 č.* Vicebsk: UA "VDU imja P. M. Mašèrava" [Злобін Лідзія (рэд.). 2012–2014. *Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч.* Віцебск: УА "ВДУ імя П. М. Машэрава"].